

LISTEK.

Fr. Omerza. Homerjeva Iliada. I.—VI. spev. Ponatis iz „Mentorja“. V Ljubljani, 1916. Založila Katoliška bukvarna. Tiskala [zakaj ne: „natisnila“?] Katoliška tiskarna. 100 str. Cena 1.60 K.

Po dolgem času se je pri nas zopet našel šolnik, ki prevaja klasično literaturo in ki se je lotil prevoda vsega Homerja. O težavah, na katere je naletel pri tem delu, govori prevajatelj v kratkem predgovoru tega ponatiska. Ta predgovor, še bolj pa delo samo, kaže neko značilno hibo v našem prevajanju, ki je v enaki meri značilna tudi za naše znanstveno delovanje. Prvo, kar bi bilo naravno pri takem delu, bi bilo — tako misli človek — vendar to, da si prevajatelj, ki se loti pri nas prevoda vsega Homerja, dobro ogleda, kako so ga prevajali pri nas pred njim že drugi. Kar je pri njih dobrega, vzame in na tem gradi dalje. Kar pa je pri njih slabega, to je novemu prevajatelju opomin in svarilo, česa se naj ogiblje. „Errando discimus“, pravi prelagatelj sam v predgovoru; vendar pa je pametneje, da se učimo najprej na tem, kako so se motili drugi, potem šele ob lastnih zmotah. Zahteva, da naj nadaljujemo na tem, kar so pred nami zgradili že drugi, izhaja ne samo iz pijetete do resnega in dobrega dela prednamcev, ampak tudi iz čisto trezne, praktične ekonomije.

Novi prevajatelj pa dela baš narobe: kar so opravili že pred njim drugi, to mu je komaj po sluhu znano — on hoče opraviti vse iz sebe samega, iz svojega. To se je bridko maščevalo nad njim. Skoro 4000 heksametrov smo dobili od njega, toda ti heksametri so brez vsakega homerskega poleta, brez vsake gibčnosti in plastike. Prelagatelj čuti to sam, zato opravičuje v predgovoru prve štiri speve, ki pa niso nič slabše zgrajeni od ostalih dveh. Njegov prevod in pa njegove besede o Stritarju in Koseskem v predgovoru so dokaz, da pozna tehniko našega heksametra in njega probleme vse premalo. In vendar je zahteva, da pozna oni, ki hoče prevesti kar vsega Homerja, poleg Homerja in njegovega jezika tudi tehniko našega heksametra, tako samoumevna in primitivna, da je človeka skoro že sram, opozarjati na njo.

Štirideset let je že minilo, kar je napisal Levec („Slovenski šestomer“ — Zvon. 1876, str. 364): „Reči smemo tedaj, da zdaj so uterjena pravila za šestomer, kakoršen se prilega slovenskemu ušesu in brez milosti moramo zahtevati od naših pesnikov, da se ravnajo po njih. Kedor dan danes po Koseskem in Borisu Miranu dela slabe šestomere, Bog mu grehe odpusti, a slovenski krasoslovec mu jih ne more.“ Sodelovanje Stritarja in Levca, ki sta v glavnem udarila temelje tehniki našega heksametra, je tudi za zgodovino naše umetnosti nad vse zanimiv in singularen akt: kar je Stritar spoznal z nekako pesniško intuicijo, to je Levec z intelektualno analizo dokazal. Mimo tega ne sme brez kazni in greha iti noben slovenski šestomernik. — Toda že davno pred njima je zaklical Prešeren „Čebelice šestomerjevcem:“

„Ak kdo v heksametru namest spondeja
al daktila posluži se troheja,
ne ve, kam se cenzure dejo,
on vprega Pegaza v galejo.“

Kako živo so baš Prešerna zanimali problemi našega heksametra, nam priča njegova elegija „V spomin Matija Čopa“ priobčena v „Novicah“ (1846, list 8). Pod naslovom ima opombo, da je zložena „Po gèrški ali latinski méri“. To opombo razlaga Prešeren pod črto tako: „Glásnik z udárji, ali od dvéh soglásnikov v rávno tísti, ali od éniga v rávno tísti, od družiga v prihódnji besédi naslédvani so dólgo, vsi drúgi kratko mérjeni. Glásnik pred glásnikam se vsélej pogoltne. — Pričujóča elegíja se bo v prihodnjim Ilirskim listu tudi v tevtonski méri natisnila. Beríte, sodíte, zvolíte!“ — „Illyr. Blatt“ (1846, Nr. 17) pa je prinesel „V spominj Matija Čopa“ s sledečo opazko pod črto: „Zur Probe, wie sich die antike Sylbenmessung in der slovenischen Sprache ausnimmt, ist in derselben die gegenwärtige Elegie im letzten Blatte der Kmetijske novice erschienen“. V „Novicah“ imamo še sistem, ki je nekak kompromis med kvantitativnim in kvalitativnim, celo z dolžino „positione“, tukaj pa imamo že vseskozi kvalitativni metrum, po „zgólih udarjih“, za katerega se je odločil Prešeren tedaj, ko je sprejel to elegijo v svoje „Poezije“. Zmagala je „tevtonska“, našemu jeziku mnogo bolj primerna mera. Tako imamo tudi pri Prešernu korektno heksametre s ponarejenimi spondeji, ki sta jih Stritar in Levec dognala najprej pri — Koseskem. Stritar pa je napisal (Zvon 1876, str. 287): „Pri nas je imel Prešeren malo sreče s to obliko; njegovi šestomeri niso izgledni. Mnogo bolje jih je pogodil Koseski . . .“!!!

Vsè kaže, da te teorije ni ustvaril niti Koseski, niti Prešeren, ampak da sta jo že našla doma. Levec piše na zgoraj navedenem mestu: „Tak človek [namreč, ki bi še sedaj vkljub Stritarju in Koseskemu ne znal pisati pravih heksametrov] stokrat ostrejšo kritiko zasluži nego p. Marko, ki je pred sto leti v svoji slovnici govoreč „von der krainerischen Dichtkunst“ zapel šestomer:

„Pišeta, pure, race, kopune, koštrune, teleta“ —

ter ga slovenskim pesnikom tedanjega časa za izgled postavil. Fuimus Troës! Zdaj so drugi časi!“ — Ne, baš nasprotno! Pohlina je treba pohvaliti, ker je ta njegov heksameter popolnoma korekten s pravilnim ponarejenim spondejem! Brati ga treba tako:

„Piščeta, pure, race || kopúni, koštrúni, teléta“.

Ta naglas ni nič nenavadnega. Razen tega pa dobimo šele na ta način korekten heksameter s cezuro, brez katere si heksametra v oni dobi ne moremo misliti. Heksametre brez cezure smo dobili šele v tem prevodu. O tem heksametru piše Pohlina (Grammatica, 2. izd. str. 222): „Die Reimart kann nach Art aller Sprachen eingerichtet werden; wie jener nach Art lateinischer Poeten gemachter Vers in ganzem Lande bekannt ist . . .“ — kar je nekoliko neumljivo. Da mu pomeni „Reimart“ metrum, je jasno, kako pa naj razumemo „im ganzen Lande“? Pač menda tako, da je ta „versus memorialis“ splošno (med literati in v šoli!) znan kot vzorec za pravih „kranjski“ heksameter („nach Art lateinischer Poeten“). Da nahajamo v oni dobi tako malo korektnih heksametrov, ni nobeno čudo, navedeni pa ni osamljen. Teorija je sicer bila znana, toda praksa ji ni znala slediti. To nam še danes — 150 let pozneje! — dokazuje prevod g. Omerze.

Če bi prelagatelj vzel v roke Maretičev prevod Ilijade (treće, Matičino drugo, izdanje. U Zagrebu, 1912.), bi v njem našel na str. 431—442 Stjepana Ivšića članek „O ovom prijevodu i nešto o našem heksametru uopće“, iz katerega bi lahko mars kaj pridobil tudi za tehniko našega heksametra, če bo previden. Maretičev heksameter je kvalitativni metrum, ki se (v prvih štirih stopicah) ne boji trohejev,

že zato, ker je v hrvaščini mnogo težje delati ponarejene spondeje ko pri nas. V tem mu ne smemo slediti. Tudi dopušča izjeme glavnega pravila, da imej vsak heksameter „u svakoj stopi jedan slog naglašen po običnom govoru“ (l. c. str. 435) na ta način, da dovoljuje stopice, v katerih ni naglašen noben slog, n. pr.:

I iz E|hálije | gráda || u | kójem je | kraljevo | Eúrit . . .

To mesto slove v našem prevodu tako (II, 729—731):

Ki so pa bivali v Friki in skaloviti Itóni
in pa v Ojhaliji dalje, Ojhalijca Evrita mestu
te pa vodila u boju Asklepija dva sta sinova . . .

of fvetes V tem primeru bo boljše slediti Prešernu ko Maretícu. Baš na začetku heksametra, ki se mora s tem ravno posebno markirati, morajo stati glavni, močni akcenti, ki jih ne more nositi kak brezbarven, slab „ki, ko, in“, s katerim si prelagatelj baš v drugem spevu tolikokrat pomaga. Treba samo čitati klasične heksametre, opazovati markantne začetke heksametrov v Prešernovi elegiji in videti, kako je Prešeren prvotni verziji pentametra:

Rés si, zakláde duhá Krézove bil si nabrál —

ki jo ima „Illyr. Blatt“, dal v „Poezijah“ mnogo markantnejši začetek:

Ti si zaklade duhá Krézove bil si nabral —

kjer je odpravljena moteča pavza in tako odprt ritmu prostejši tek. Pri prelagatelju pa imamo v navedenih treh verzih baš na začetku trikrat zapored gluhi „pa“, ki ti udari trikrat zapored v uho!

V sredi heksametra seveda lahko pópólnoma mirno stoji stopica, ki nima glavnega povdarka, ampak se mora zadovoljiti samo s sekundarnim. Saj je baš velika prožnost stavkovega akcenta, ki lahko pade sedaj na to, sedaj na ono, tudi metrično povdarjeno mesto, poleg razmerja med stopicami in zlogi besed in poleg cezur, ki razdele metrično enoto heksametra v dvoje ali troje ritmičnih enot, oni neizčrpani zaklad, ki dela heksameter tako sočen, gibek in plastičen. Vse te možnosti pa so vklenjene med dva mejnika, ki sta ostro markirana: začetek in konec heksametra. Na to ne sme pozabiti, kdor gradi slovenske heksametre!

Dobre heksametre graditi je seveda nekaj več ko hruške peči. Delali so preglavice že častitljivemu očaku Homerju, tem bolj Rimljanom, ker se njih jezik dolgo ni znal prilagoditi temu zanj tujemu metru. Ennij, ki ga je prvi prenesel med Rimljane, je moral latinsko besedo „cerebrum“ kar raztrgati na dva kosa, da jo je spravil v verz: „saxó cere — cómminuit — brum“! Ovidij (Ex Ponto, IV. 12) pošilja iz pregnanstva pozdrave svojim kolegom pesnikom v Rim in tarna, da ima prijatelj „Tuticanus“ tako nesrečno ime (—u—v̄), da ga ni mogoče spraviti v elegijski verz. Plinij (Epist. VIII, 4) opozarja prijatelja Kaninija na rimske zmage in triumfe nad Daki, čes, kakšna snov in kakšna krasna naloga za mogočen epos. Ampak kaj, ko ima baš premagani daški kralj „Decebalus“ tako nesrečno ime, da ga ni mogoče spraviti v latinski epičen verz. To ime ima namreč tri kračine v deblu (u u u | v̄ | in je zaradi tega za heksameter nesposobno. Poet naj opeva v epu rimsko zmago, pa ne more v njem niti imenovati premaganega sovražnika!! In vendar pravi Plinij ravno tam: „ . . . nihil est, quod non arte curaque, si non potest vinci, mitigetur“. Seveda — ampak za to je treba dobro poznati „artem“ in si narediti dovolj „curae“. To se danes od profesorja, ki hoče posloveniti vsega Homerja, sme in mora zahtevati.

Za človeka, ki hoče prelagati Homerja, pa je seveda šele bore malo, če zna gradi i heksametre: to so komaj logaritmi pred trigonometrijo! Klasičen filolog, ki se loti prevajanja, bi moral prej dobro preozgati Wilamowitzov članek „Was ist übersetzen“ (Reden und Vorträge. Berlin, 1901). Če bo prelagatelj v nadaljevanju premagal te primitivnosti, bo mogoče govoriti tudi o globljih problemih takega prevoda. Danes to ne gre: onega homerskega „solnca“, ki sveti že tisočletjem, ni v tem prevodu niti „sled sence zarje“. In vendar je čas, da sine enkrat tudi nam!

Duhoviti vitez iz Manče je med raznimi drugimi bistrourno povedal tudi to (II. del, 62. pogl.), da so prevodi podobni tkanim flandrskim tapetam — od zadaj. Tega bi o tem prevodu ne mogel reči O njem — pa saj to ni niti prevod, to je komaj kopica heksametrov — veljajo prej besede, ki jih je izrekel Tennyson (Wilamowitz I. c. str. 8) o nekem angleškem prevodu Homerja:

These lame hexameters the strong-wing'd music of Homer!

no — but a most burlesque barbarous experiment.

o kritiki. Veliko pika v m. A. Omerzovič. Človek sam ne ve — ak posebej ni navedenih. Dr. J. A. Glonar.

„Zwischen zwei Nationen“. Pod tem naslovom je napisal Alfred Mader no precejšen roman, ki nosi opasano vablivo zastavo: „Dem Slavenvolke bietet sich die deutsche Bruderhand! Ob dieses zeitgemässen, packend durchgeführten Problems verspricht dieser Roman aus Österreichs Südländ das Buch des Jahres zu werden“. Stilu in vsebini („das Buch des Jahres“!) se pozna, da tiči za temi lepimi gesli interes založnika; toda ali nas naj to sili, da bi že vnaprej odklonili „bratsko roko“, ki se nam ponuja?

Pisatelj se piše prav za prav Alfred Schmidt; rojen je v Mariboru (1886) in se ponaša s tem, da je v daljnem sorodstvu z nekdanjim lavantinskim škofom Stepischneggom. Mladostni spomini (menda je študiral gimnazijo v Mariboru) odsevajo tudi iz njegove knjige: „In dem steirischen Gymnasium, das ich besuchte, hat es unter uns Schülern Slawen gegeben, Slowenen aus den Tälern der Sann und Sau(!). Wir nannten sie Windische, nach der alten Form von Weidende (stil!), wie sie in früheren Jahrhunderten ihrer Lebensweise gemäss genannt wurden. Wir aber taten ihnen damit keine besondere Ehre an. — In den Pausen kam es zu Prügeleien mit ihnen. Wenn wir dabei auch nicht gerade den kürzeren zogen, so wiesen unsere Arme, Lenden und Schultern doch am Ende immer und deutlich genug die slawischen Nationalfarben auf: rote und blaue Flecke auf weissen Grund, also rot - blau - weiss. Dagegen war es ganz unmöglich, die Dreifarb, die wir hochhielten, schwarz - rot - gold, den Windischen ins Fell zu gerben. — Später dann, auf der Wiener Universität, sah ich die Slawen nur so in Rudeln umherlaufen“. S temi besedami se predstavi pisec, ki pripoveduje — pod imenom Herbert Langer, svoj lastni roman, kar v začetku in ta ton vlada v vsi knjigi. Langer potuje po Dalmaciji in pripravlja „veliko delo“ o nji (kaj piše, ne izvemo nikjer). V Dubrovniku spozna učiteljišnico, ki ima dovolj eksotično ime „Miria“. Med obema se zaplete ljubezen (ž njo se rešuje problem naslova!), toda temu nasprotuje brat Mirie Nikola, ki je visokošolec, Sokol, in vsled tega seveda tudi član „Narodne obrane“ in udeležen pri velesrbski propagandi. Za Mirio se poteza tudi urednik Mesarič, ki je prijatelj Nikole, urednik in eksponent propagande. Ker se Miria upira, ji zagrozi, da bo ovadil brata, ki je tedaj enoletni prostovoljec, da je udeležen pri propagandi. Konflikt reši s svojim junaškim nastopom Langer 29. junija 1914, ko planejo